

Evelyne VERHEGGEN

*Erfgoeddeskundige,
cultuur- en kunsthistorica*

Toen in 1990 het Catharijneconvent in Utrecht vroeg om hun collectie devotieprenten te inventariseren, zei Evelyne VERHEGGEN tot haar moeder: „Ik zoek een andere baan want dit is zo *heilig*.” Nu is ze een gewaardeerde expert in bidprenten, relieken en devotionalia.

‘Bidprenten inspireren mijn geweten’

Patrick VERSTUYFT

De katholieke Kerk in Nederland „is heel erg een mannenclub”, vindt Evelyne VERHEGGEN (57). Om te tonen dat ook vrouwen het woord kunnen voeren, richtte ze mee de Facebookgroep *Katholieke Vrouwen in Beeld* op. Tijd om de feminiene kant van religie van de zeventiende en achttiende eeuw af te stoffen, „want we zijn die vrouwelijke heiligen en religieuzen, allemaal sterke vrouwen, aan het wegstoppen”.

– *Vanwaar uw fascinatie voor devotiegrafiek?*
Toeval bestaat niet, het valt je toe. Ik ben katholiek opgevoed in Nederlands Limburg en had altijd wel belangstelling voor religie, maar ik liet me niet vertellen hoe het moest. Als kunsthistoricus vond je niet snel een baan. Uiteindelijk kwam ik als secretaresse terecht aan het ministerie van Cultuur, net toen Nederland zijn deelcollecties wilde automatiseren. Vanuit mijn affiniteit met religieuze cultuurgeschiedenis en grafische kunst ging ik in het Catharijneconvent de grafiek inventariseren. Drieënhalve jaar was ik ermee bezig. We dachten dat het om 10.000 devotieprenten ging, het waren er 18.000. Ik had evenwel toegang tot iets waartoe tot dan niemand toegang had gehad. Het was een lacune in de wetenschap, en hoe verder je erin duikt, hoe beter je het gaat begrijpen. Wat bleek? De prenten en teksten gingen bijna allemaal over vrouwen.

„De vrije religieuze
vrouwencultuur ging in de
negentiende eeuw teniet”

Uiteindelijk promoveerde ik in 2006 op het proefschrift *Beelden voor passie en hartsucht. Bid- en devotieprenten in de Noordelijke Nederlanden, zeventiende en achttiende eeuw*. Er is nog zo veel te onderzoeken dat ik nog wel vijf levens kan leiden.

– *Hoe koppelde u die passie aan uw geloof?*

Ik heb altijd eigenwijs gezegd: „Ik bepaal zelf wel wat ik moet geloven.” Sedert mijn studententijd heb ik een bijzondere geestelijke vader, Philippe Bär, oud-bisschop van Rotterdam, nu 89. Hij leest alles van me als eerste en zegt nog altijd: „Je moet door met die prentjes.” Het fijne is dat ik daardoor een stukje zelf ontdekte hoe religie in elkaar zit en hoe het cultuur- en kerkhistorisch volstrekt fout is geschre-

ven. In de Gouden Eeuw van de Republiek van de zeventiende eeuw was het katholicisme met een half miljoen gelovigen nog de grootste godsdienst. In die gemeenschap waren vijfduizend *kloppen*, dat zijn kwezels, en begijnen actief tegenover vierhonderd priesters. Die vrouwen werden gerespecteerd voor hun bijdrage aan een betere wereld. Zij sloten een mystiek huwelijk met Christus, maar het was ook een manier van emancipatie. Hun verbond als bruid van Christus gaf hun een eigenwaarde en een kans om zich intellectueel te ontplooiën als alternatief voor het huwelijk. Dat ze tot grote intellectuele hoogte konden stijgen, blijkt onder meer uit bewaarde handschriften.

Vanaf 1800 wordt geschiedenis een wetenschap en kijkt men met negentiende-eeuwse ogen naar andere tijden. Er ontstaat een nieuwe katholieke Kerk met een ‘massificatie van heiligheid’ en het zijn mannen die de kerkgeschiedenis schrijven. Omdat ze die vrouwen lichtelijk bedreigend vond, stopte de kerkelijke hiërarchie ze terug in het klooster met de geloften van gehoorzaamheid, armoede en zuiverheid. In die negentiende eeuw is de vrije religieuze vrouwencultuur die vanaf de twaalfde eeuw onze emancipatie heeft ingeluid – met tot driehonderd begijnhoven in West-Europa en vele vrouwenkloosters – en doorloopt in de moderne devotie met de zusters van het gemene leven, grotendeels tenietgedaan. De zeventiende eeuw was overigens lichamelijk en vleeselijk, denk aan dé kerkschilder Rubens. De preutsheid is iets van de negentiende eeuw.

– *Wat leert u die hele ontdekkingsstocht?*

Religieuze kunst gaat bij uitstek over gewone mensen en over emoties. Ik probeer altijd alles naar het hier en nu te trekken. Mensen hebben dezelfde gevoelens, maar contextualiseren ze in hun tijd. Wat nu zonde is, is deugd, en wat nu deugd is, is zonde. Neem ijdelheid, toen een hoofd-

Evelyne Verheggen: „Zusters verdienen veel meer respect.” © Frank Bahn Müller

zonde. Nu loopt iedereen selfies te maken.

Bijna zeven jaar geleden verloor ik mijn man en wilde ik in de hemel geloven. Dat leek me praktisch, maar sindsdien begrijp ik het ook veel beter. In de zeventiende eeuw met al zijn ellende verbeeldde men de hemel als de plek waar alles geweldig is en iedereen voortleeft. Als je dat bestudeert, is het erg inspirerend, want we worden zo geleefd door het kuddgedrag van onze eigen tijd. Zoals een vriend laatst zei, hij is psychiater in Rotterdam: „Vijftig jaar geleden telde Rotterdam vijftig priesters en dominees en vijf psychiaters. Nu zijn er vijftig psychiaters die veel geld kosten, vijf priesters en dominees, en we doen hetzelfde.” We kunnen wel alles met een pilletje oplossen, maar we kunnen ook die geestelijkheid, dat geweten ontwikkelen. Daarvoor vind ik ontzettend veel inspiratie in die prenten.

– *Stelt uw onderzoek naar devotie en relieken ook uw geloof niet op de proef?*

Mediteren op religieuze prenten en teksten is als mindfulness. Onze geestelijke armoede is nu veel groter dan toen. Ik noem mezelf een ‘genetisch gemanipuleerd katholiek’, maar ben ook kritisch zoals over het verplichte celibaat. In de oosters-katholieke Kerken kunnen gehuwde mannen tot priester worden gewijd en een gezin hebben. Maak het celibaat in godsnaam vrijwillig. De eenzaamheid is al zo groot. Het verplichte celibaat hangt ook samen met de verkniptheid van seksualiteit en hypocrisie over homoseksualiteit. Ik heb veel vrienden die priester zijn, ook homoseksuelen. Als zij zeggen: „Ik koos ervoor priester te zijn om volwaardig mens te zijn”, dan moeten wij dat respecteren. Daar hoort seksualiteit ook bij. Dat is je eigen keuze en je eigen geweten tot Christus.

Reageren op dit artikel? Dat kan op www.kerkenleven.be